

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

62. M. Tullius Cicero, pro quo Apologia, contra Κικερωνομασιγα, qui ferream Ciceronis eloquentiam, auream Demosthenis nominarat.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

C. Licinius Caluus.

CAPVT LX.

Novosa, & masticulosa eloquentia plus habet opera, minus felicitatis.

Caius Licinius Caluus accuratius quoddam dicendi, & exquisitius afferebat genus: quod quamquam scienter, eleganterque tractabat, nimium tamen inquirens in se, atque ipse sese obseruans, metuensque ne virtutum colligeret, etiam verum sanguinem perdebat. Itaque eius oratio nimia religione attenuata doctis, & attentè audientibus erat illustris, à multitudinè autem, & à foro, cui nata est eloquentia, deuorabatur. Atticum se Caluus dici oratorem volebat, inde ista exilitas, quam de industria consequebatur.

C. Iulius Cæsar.

CAPVT LXI.

Mens magna C. Iulij Cæsaris, & vt ait Plinius, quodam igne volteris bellorum laureis eloquentiæ palmas adrexit, de quo summi oratoris extat iudicium honorificentissimum. Cæsar, inquit, rationem adhibens, consuetudinem vitiosam, & corruptam puram, & incorruptam consuetudine emendat, itaque cum ad hanc elegantiam verborum latinorum, quæ etiam si orator non sis, & sis ingenuus ciuis Romanus, tamen necessaria est, adiungit illa oratoria ornamenta dicendi, tum videtur tanquam tabulas benè pictas collocare in bono lumine. Hanc cum habeat præcipuam laudem in communibus non video, cui debeat cedere, splendidam quandam, minimeque veteratoriam dicendi rationem tenet, voce, motu, forma etiam magnifica, & generosa quodammodo, orationes eius mihi vehementer probantur. Atque etiam commentarios quosdam scripsit rerum suarum, valde quidem (inquam) probandos, Nudi enim sunt, recti, & venusti, omni ornatu orationis, tanquam veste detracta. Sed dum voluit alios habere parata, vnde fumerent, qui velle scribere historiam, ineptis gratum fortasse fecit, qui voluit ista calamistis inurere, fanos quidem homines à scribendo deterruit. Nihil enim in historia pura, & illustri, breuitate dulcius. At lib. 3. de Oratore, tribuit illi singularem dexteritatem, quod res tragicas penè comicè, tristes remisit, seueras hilarè forenses, stœuica propè venustate tractaret. Atque ita,

vt neque iocus magnitudine rerum excluderetur, nec grauitas facerij minueretur Plutarch. ait eum *ἔχειν πρὸς λόγον ἀρίστην, & διαπρῶσαι φιλοτιμίαν αἰα*. Splendorem orationis illi tribuit Cornel. Tacitus, sicut alij indolem Cælio, subtilitatem Calidio, grauitatem Bruto, acumen Sulpitio, acerbitatem Cassio, diligentiam Pollioni, dignitatem Messalæ, sanctitatem Caluo. Sed omnium optime collegisse videtur Quintilianus, vbi ait Cæsarem dixisse eodem animo, quo bellauit.

N. N.

a Extant eorum fragmenta à Fulvio Ursino collecta. Vt orationum in Funere Iulia, pro Bruto, pro lege Plantia, ad Milites, pro Sextilio, de Coniuratis, in funere Cornelia. Item ex libro Antiquarum de suspicijs, & analogis.

Crispus Sallustius.

CAPVT LXI.

Crispus Sallustius, quod præclare dictum est à Lipsio, mirandus magis, quam iudicandus. Acere, & sublime viri ingenium, dicendi vis magna, crebræ sententiæ, neruosa breuitas. Atque vt in minoribus cœchis, quod alunt, illustriores sunt margaritæ, sic in Sallustij orationibus, breuibz ijs quidem, sed in breuitate conspicuis generosiores sensus latent, & maiora eloquentiæ ornamenta. Quippe narrat præse, irrepit subtiliter, pugnat robustè, verbis vix vquam temerarijs, sed acri castigazione delectis, sententijs veris, concionibus cultis. Quamquam suis nauis non caruit, de quibus in comparatione Ciceronis, & Sallustij plenius dicturus sum.

M. TVLLIVS CICERO, PRO quo Apologia.

Contra Κικέρωνος ἰστορίαν, qui ferream Ciceronis eloquentiam, auream Demosthenis nominarat.

CAPVT LXII.

Attingimus humanæ culmen eloquentiæ, iam quo progrediatur stylus non habet. Hic ille est Marcus Tullius, dono quodam pro uidentia genitus, in quo totas vires suas eloquentia exparieretur, par Imperio Romano ingenium,

Quicquid Romana eloquentia habet, quod in solis Græcia, aut op-

ponat, aut
præferat,
circa Cice-
ronem ef-
floruit. Se-
nec. contr. l.
1. Fab. l. 10.
lib. 7. de
Cardan.
subtilis.
Oratio Ci-
ceronis com-
paratur cū
Achate.

genium, os magnum, sapiens, beatum, nectare
& ambrosiadifluens, ex omnium seculorum,
ingeniorumque virtutibus collecta in vnum
perfectio. Vir de quo dubites, an ipse totus ex
eloquentia, an ex ipso tota eloquentia sit con-
fecta. Certè nihil est faciundius: tot sunt in eo
virtutes, quot genera eloquentiæ, quot dicta,
tot purpura, quot verba, tot flores. Achates est
profectio eius stylus, qui lapillus, tā varij fer-
tur generis, vt vnum lapidem esse minimè cre-
das. Cædidus quippe est, rubens cæceus, cinæ-
reus, viridis, niger, varius, cæruleus. quid mor-
ror? Huic vni nec omnium aliarum gemma-
rum colores sufficiunt, ille lucos, prata, anima-
lia, flumina, flores, & arbores refert mirabili
naturæ lasciuientis ludo. Haud dissimiliter in
Tullio amœna orationis varietate, omnes
Rhetorum colores, omnes ingeniorum virtute-
tes, omnes elegantiarum deliciae, ad certamen
vsque luxuriant. Grandis est, temperatus, la-
xus, acutus, pressus, effluens, volubilis, leuitus,
velox, remissus, suavis, acer, insignis, florens,
pictus. Vnus omniadiffusa per tot oratores or-
namenta complexus est.

Proteus
Aegyptius
miraculum
Homericū
typus perfe-
ctæ eloquen-
tiæ. Hanc
post Philo-
stratum.
sūperior
astigit En-
nodius ep.
1. 1.

Dicam excelcius, Proteus Aegyptius est mi-
raculum Homericum: multa quidem eius di-
uerseque formæ, in aquam funditur, in ignem
accenditur, in leonem excandescit, in succum ca-
pit, serpit in draconem, afflit in pantheram, af-
furgit in arborem. Quomodo labitur sine sale-
bris grandis oratio: amnis est, incalescit, ardet,
inflammatur? fit incendium: inire prælia? nunc
leonem rugientem, nunc irruentem aprum vi-
dere te credas. Animos auditorum subire per
cuniculos? non serpens callidius se insinuat. A-
pertè in hostes exilit: nō panthera velocis em-
micat. Mox ablegato hoc forensi genere ad
philosophiā conuertit stylus? arbor est Xerxis
aurea, lecta, sublimis, collustrata, partim florū
amœnitate, partim fructuum copia luxurians.

Eruditus est, multa in eo literæ, summa nō
vitæ solum, atq; naturæ (quod ipse de Quinto
Catulo dixit) sed orationis etiam comitas, &
incorrupta quedam latini sermonis integritas.
Præmiatur aptè narrat apertè, pugnat acriter,
colligit fortiter, ornatur excelsè, humilia subtili-
ter, magna grauitè, mediocria tēperatè dicit;
postremo docet, delectat, afficit, nihil nō præ-
stat. Miratur, in vnum maiestatem Platonis,
suauitatem Isocratis, vim Demosthenis, subti-
litate Lyfiæ, Hyperidis venustatem, Theo-
phraستي elegantias, Demetrii myrothecia coa-
luisse. Ecquis deinde ei comparatus non sordet?

Ille se pro-
fuisse scias,
cui Cicero
valde place-
bit. Quins.
lib. 10.

Demosthenem cum Cicerone multi com-
parant, hunc alij extollunt, alij illum minuunt.
Ego primum, quod grauissimi authores cen-
suerunt, deinde etiam, quid sentiam hoc loco
exponā. Primus opinor Cæcilius Calpurnianus,
Siculus, teste Suida, Demosthenis, & Tullij cō-
parationem descripsit, quod opusculum quale
fuerit nescimus, neque enim extat, sed id ipsum
Plutarchus, & authorem condemnat temerita-
tis. Plutarchus homo Græcus, nec satis literarū
latinarum peritus modestè styli comparatio-
nem defugit in parallelis. Dionysius Longinus
grauissimus censor, hæc de vtroque scribit.

IVDICIVM LONGINI DE CI-
cerone & Demosthenē.

Πλωσιότατα, χρυδάπερ ἢ πέλαγος, εἰς
ἀναπεπλάμνον κέχυται πολλαχῆ μίγξις. Longinus lib.
πρὸ ὕψους. 23. c. 24.
ἔδει δὲ αἶμα κατὰ λόγον ὁ μὲν ῥήτωρ ἄγε παρὰ
τικώτερος, πολὺ τὸ διαπυρον ἔχει, καὶ δομικῶς
ἐκφλεγοῦσθαι ὁ δὲ χρατὶς ἐστὶν ὄγκος, καὶ μεγα-
λοπρεπεί σπουδότητι, ὅσκι ἐφύεται μὴ ἀλλ'
ὅσκι ὄντως ἐπέτραπται. (Hæc ex abrupto quo-
dam sermone, cadunt tamen in hanc compa-
rationem.) Οὐκ ἄλλα δὲ τινὰ ταῦτα ἐμοὶ δο-
κεῖ, φιλιτατε Τερπεντιανῆ, λέγω δὲ ἢ καὶ ἡμῶν ὡς
Ἑλλήσιν ἐφάται γι γινώσκων, καὶ ἡ Κικέρων τῷ
Δημοδοντικῷ ἐν τοῖς μετρίωσι παραματῆσι, ὁ
μὲν γὰρ ἐν ὕψει τὸ πλεον ἀποτόμα, ὁ δὲ Κικέ-
ρων ἐν χύσει, καὶ ὁ μὲν ἡμῶν, διὰ τὸ μὲν
βίαις ἐχρῆσα, ἐτι δὲ τάχως, ῥέμης. δεινότητι
εἰον κωμῆτε αἶμα καὶ διαπραξί, σκηπτῶ τινε
παρφαζοῦ, ἂν ἢ κεραυνῶ, ὁ δὲ Κικέρων ὡς
ἀμφοῖνα φῶς ἐμπρηστῶς, τίμα, πάντα νέμεται,
καὶ ἀπειλείται, πολὺ ἔχων καὶ ἐπιμόνον αἰετὸ καί-
ον διακλήρονο μὲν ἄλλοι, ἄλλος ἐν αὐτῶ
καὶ κατὰ διαδοχὰς ἀναζεφόρμον, ἀλλὰ ταυ-
τα μὲν ὁ μὲν ἐν ἀμῶν ἐπικρήσιν. Καρῶς δὲ
τῷ Δημοδοντικῷ μὲν ὕψος, καὶ ὑπερτίμα μῆναι
ἐν τοῖς δεινώσει, καὶ τῶν σφοδρῶν παρὰ δεισι, καὶ
ἐνθα δὲ τῷ ἀεροατῆν τὸ σύνολον ἐκπλήξαι, καὶ τῷ
χύσειας ὅσκι καὶ ταυτλήται, τοπηγορίας τε
γὰρ, καὶ ἐπιλόγους, κατὰ τὸ πλεον, καὶ παρα-
βάσει καὶ τοῖς φραστικῶν ἀπασιν, καὶ ἐπιδει-
κτικῶν, ἰσορίας τε, καὶ φυσιολογίας, καὶ ὅσκι
ἀλλοῖς μέρεσιν ἐρμόδιος.

Inter:

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Interpretatio Latina.

Opulentissimè quidem non secus, ac pelagus in laxam plerumque diffunditur magnitudinem: ex quo (opinor) in sermone Orator, ut qui longè est in affectibus vehementior, magnam habet ignis copiam, acri quodam animi ardore desflagantem. Hic verò consistens in gravitate, & amplissima quadam maiestate nõ friget quidè, sed non ita coruscatur fulgoribus. Nec alia ratione, mea quidem sententia, quantum Græcis hominibus dijudicare licet, Ciceronis, & Demosthenis dissimilis est magnitudo: Hic enim in sublimitate prærupta viget, ut plurimum; ille in diffusa. Et nostrum quidem, cum singula quæque cum acimonia, celeritate, robore, vehementia, velut adurat, atque ditipiat, turbini quispiam, aut fulmini, iure simillimum dicat. At Cicero, quasi vastissimum (opinor) incendium, vndique depascitur, & conuoluitur, inflammatione multa, & pertinaaci, æquè vicissim sibi, quasi ex sorte succedentibus nouis ignium alimentis innutrita: Sed vos hæc melius dijudicaueritis. Demosthenicæ portò sublimitatis, & vehementissimæ illius contentionis, vus est in exaggerationibus, violentisque affectibus, & vbi auditor totus est stupore percullendus. At diffusio maxime valet, vbi animus quasi immisso flumine perueniendus occurrit. Est enim locorum frequentationibus, & epilogis, ut plurimum, & digressionibus, & huic adipali dicendi genere, atque epidictico, historijs præterea, physicisque narrationibus, atque alijs haud perpaucis congruens partibus hæc amplificatio.

Iudicium Eabij Quintiliani.

Quint. l. 10. c. 1.

Ciceronis, & Demosthenis virtutes, plerasque arbitror similes, consilium, ordinem diuidendi, præparandi, probandi rationem, omnia denique, quæ sunt inuentionis: in eloquendo est aliqua diuersitas, densior ille: hic copiosior; ille concludit strictius, ille latius pugnat; ille acumipe semper, hic frequenter pondere; illi nihil detrahi potest, huic nihil adijci; curæ plus in illo; in hoc naturæ: salubris sanè, & commiseratione, qui duo affectus plurimum valent, vincimus.

Iudicium Cornelij Taciti.

Sed quomodo inter Atticos Oratores primæ Demostheni tribuuntur: proximum autem locum Æschines, & Hyperides & Lyfias,

& Lycurgus: omnium autem consensu, hæc oratorum ætas maxime probatur: sic apud nos Cicero quidem cæteros eorundem temporum difertos antecessit: Caluus autem, & Afinius, & Cæsar, & Cælius, & Brurus, sic iure, & prioribus, & sequentibus anteponuntur. Nec refert, quod inter se specie differant, cum genere consentiant. At strictior Caluus, numerosior Afinius, splendidior Cæsar, amarior Cælius, grauior Brurus, vehementior, & plenior, & valentior Cicero.

Ex ijs apparet, Ciceronem, ne ab ijs quidè Græcis Demostheni postponi, imò præferri. Longinus, inquam, b Ciceronem feruere dicit, Demosthenem autem non frigere: utrum vehementius? Demosthenem, amplum quidem, & maiestate grauem: Ciceronem non amplum modò, neque amplitudinem ipsam, sed pelagus in inmensam magnitudinem diffusum nominat: utrum maius? Ad summum, Demosthenem cum turbine, & fulmine: Ciceronem, cum ingenti incendio omnia depascere comparat: utrum efficacius? Quintil. Ciceroni Demosthenem parem in multis, in affectionibus miserationis aperte inferiorem pronuntiat.

At quid est Orator sine hoc affectu? hoc quod apis sine aculeo. Tacitus utrumque primum in sua gente facit, & rectè. Hæc fuit D. Hieronymi sententia, cum libro de vita Clericorum, de Cicerone sic scribit. (Demosthenes Demostheni præcipuit, ne esses primus Orator, tu illi ne nos, cum solus esset.) Vtrumque oratorem perfectum primus diffuisse significat: sed Demosthenem ætate præcipuit, caram. Ex quo, non facile patior eos, qui vix a litione in almine Græcas literas salutarunt, Latinas haud ligendum, satis intelligunt: & tamen de summis ingenijs quod prior temerariam audent ferre sententiam, quasi ter-
tije è celo Catones ceciderint. Ciceronem cum Demosthene comparat, mirum in modò detulerunt; à quibus, si rationem postules, hanc vnã afferunt, quod hic sit neruosus, ille totus Asiaticus: & vnde colligunt: ex vna fortasse, aut altera Oratione, quam vix delibarint, continud de toto corpore proclamant, & non vident Ciceronis ingenium splendidum, solers, acutum, ad omnia maxima natum, pro ratione rerum, locorum, & temporum flectere orationem. Si causa popularis, delectatur ille fuso, æqualique genere dicendi, quod tum multitudo deuorabat: at cum in senatu agit, ut in deliberatione negotiosa, nihil illo neruosius, quod qui non agnoscunt, Philippicas eius
E su-

Cicero Demosthenem vincit miseratione, & salibus.

sumant in manus, & nervos (si modò ipsi, quid nervosum sit iudicio magis, quam opinione ponderare velint) inuenient.

Ego nihil detereudi Demosthenis causa dicam, cuius laudibus, nulla par inueniri potest oratio, sed multa habuit, tum naturæ, & conditionis impedimenta, tum vitia, quæ in Cicero non fuisse, imò contraria planè ornamenta floruisse agnoscimus.

Ac primum, quod ad rem maximè attinere censeo: ille à fabri filius, hic splendidissimi equitis Romani soboles: ille inter malleorum strepitus educatus, hic in parentis literati hominis sinu, inter rusticanas amœnissimæ villæ delicias: ille nihil præter forensium vsum arripuit, hic omnis eruditionis vbertate pectus compleuit suam: ille sordidioris fuit ingenij, hic animi liberalissimi: ille pro eloquentiæ theatro particulam Græciæ nactus est, hic Romanam, retrarum lumen, caput imperij, & arcem omnium gentium: ille est, ut ait Longinus, à dōno vires rudis in effingēdis moribus, & affectibus, quæ summa virtus est oratoris, huius, in eo maxima est, quæ potest esse dexteritas: ille strictus est, & sicus, hic fusus, & mollis: ille demonstratiui generis imperitus: hōc in laudationibus nullus floridior est, aut copiosior ille, dum cupit iocari: non tã ridet, quam se deridendum præbet: huius salibus, & amœnitate ingenij nihil vrbanius, ille, cum venustatē affectat, ab ea recedit longius: hic lepore, & venneribus totus dissolvit. Quæ omnia, si bene pendantur, non dubito, quin in Ciceronis partes quilibet æquus iudex futurus sit propensior.

Atque, ne illud gratis allumere videamur, utrumque plenus, compositis etiam ex varijs orationibus locis, comparabo: quamquam scio, me lubricum iter, & periculosæ (quod ait ille) plenum alex, insistere.

Sed primum illud à lectoris postulo, ne me putet hic Censoris, aut Iudicis partes sustinere, nihil enim decernendi causa dicam, quasi velim ipse tantam, & tam grauem controuersiam mea auctoritate definire. Deinde, ne cum leuiora quædam vitia ab antiquis, & ipsis quidem ferme Græcis, notata in Demosthene proferentur, exillimet obretractandi causa dici: absit enim, ut tantum eloquentiæ sydus nõ admirer, cuius tam illustrem esse constat gloriam, ut nec crescere possit laudibus, nec vllis aëvis infuscari. Hæc tantum animi causa, & ut liberè fatear, declamatorio potius stylo, quam seorsorio, placuit in Κηρωπεμας: rurs effundere:

carero qui suum cuique sensum; & stomachū relinquo.

Euellenda est autem imprimis, antequam longius progrediamur, opinio, qua Demosthenem multi Cicero præferunt, quod eum nervosorem arbitrentur. Primum igitur quæro, num eloquentiam solis veruis, an etiam instar eximij corporis sitco, sanguine, & ea, quæ inde efflorescit pulchritudinis gratia, constare velint? Sic (inquiunt) ex omni parte perfecta: bellè. Quid tum Cicero pulchritudinem, & speciem tribuemus, nervos verò omnes Demostheni? absit. Quid enim (quæso) sunt in oratione nervi? Robur (opinor) orationis, sic enini omnes sentiunt) & hoc caret Tullius? O Suada, & Mercuri meliora! Quorsum verò, tam perfectò corpori nervi denegabuntur? Quorsum? Quia amplificator est Tullius, & fulum habet dicendi genus. At in eo ipso vis est, & nervus orationis; si enim verbis tantam fareit amplificationes, non pluris facerem, quam arenam sine calce, nunc autem, cum ro Longinuse
ta eius amplificatio generosis sensibus decur, nisi v. lous
rat, quis illi vires denegat? vtrum validior ad p. 22. excel-
comburendum igniculus quispiam raptim sam ampli-
exiliens, qualia sunt vestra nervosa acumina, ficationem
an flamma crebris alimentis cretens in im- non tantum
mensum, qualis est Ciceronis oratio: Hoc im- neruum,
primis considerandum puto. Deinde magnam sed animam
habendam rationem stomachi, & temporum, vocat ora-
eratis, aurium, quibus Cicero placere voluit; tionis.
Nec omnia contraud in exemplum, & com-
parationem trahenda, sed ea, quæ argumentis,
rebus, & personis aliquo modo congruunt.

N. N.

c Genus, & educatio multum valent ad oratorem
cor formandū, iuxta illud: & dicitur à vllis, in: & h-
rope. d De Demosthene dixit Sidonius: (Fabro proge-
nitus sprito, & Luuen. satyr. 10. 110.

(Dixit ille aduersis genitus, fusoque sinistro,
Quem pater ardentis massæ fuligine lippus,
A carbone, & forecipibus, gladiolque parante
Incude, & luteo Vulcano ad Rhetora misti.)
Quaquam non vllis quispiam faber, sed hon-
stus & locuplex existit.

Comparantur in genere demonstratio.

CAPVT LXIII.

QVò igitur res tota fiat clarior, parib⁹ armis, Ex com-
& æquo Marte, faciã in singulis concurre- Demost. &
re.

Cicero pa-
eris. & vil-
la meminit
2. de leg.
De infamia
Demosthe-
uis in repe-
cuntaria.
Plutarch.
in Demo-
sthene. Lon-
ginus lib.
1. cap. 1. 55
ita iudicat
de Demost.
v. lous
p. 22. u. lous
p. 22. u. lous
p. 22. u. lous